

УДК 811.111'24.32

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.4/27.203900>**Анастасія СИЗОНЕНКО,***orcid.org/0000-0002-8341-3205**магістр кафедри теорії та практики перекладу**Національного університету «Запорізька політехніка»
(Запоріжжя, Україна) sizonenko.anastasia331@gmail.com***Еліна КУЩ,***orcid.org/0000-0002-7220-3806**кандидат філологічних наук,**доцент кафедри теорії та практики перекладу**Національного університету «Запорізька політехніка»
(Запоріжжя, Україна) elina.e2016@gmail.com*

ІННОВАЦІЙНІ СЛОВОТВОРЧІ ЕЛЕМЕНТИ АНГЛОМОВНИХ ЕКОНЕОЛОГІЗМІВ

Статтю присвячено дослідженню значення, сфери і джерел походження словотворчих елементів англомовних екологічних неологізмів. Неологізми, чи інноваційні мовні одиниці, є засобами номінації нових визначень. Вони по-новому позначають ті поняття чи фрагменти позамовної дійсності, що вже існують. Еконеологізми є новими одиницями, що виникли у підмові сфери екології. Термін «підмова» використовується для позначення мови тієї чи іншої професійної сфери знання та діяльності людства. На сьогоднішній день сфера екології вважається однією із постачальниць не тільки нових лексичних і фразеологічних одиниць, але й словотворчих елементів в англійську мову. Це свідчить не тільки про постійний розвиток її словникового складу, але й про взаємодію різних підсистем мови загалом.

У статті аналізуються афіксальні елементи, що є засобами творення англомовних неологізмів сфери екології. Афіксальний спосіб словотворення є одним із найбільш продуктивних у англійській мові. Нові словотворчі афікси з'являються не тільки в підмові сфери екології, але й у загальноживаній англійській мові, стаючи засобами творення її інноваційних одиниць різних фахових підмов і сфер. Засобами творення англомовних інноваційних одиниць сфери екології є афікси, що виникли в сферах комп'ютерних технологій, біотехнологій, сільськогосподарства, інших галузей науки та техніки. Виконання ролі словотворчих елементів різнорівневими мовними одиницями та елементами є результатом їх функціональної переорієнтації та особливим дериваційним процесом, не пов'язаним зі зміною їх форми.

Афіксоїдні елементи, які є засобами творення англомовних еконеологізмів, а також інноваційних одиниць інших професійних сфер, походять не тільки з англійської, але й з грецької мов. Афікси грецького походження є префіксальними словотворчими елементами англомовних інноваційних одиниць сфери екології, що з'явилися в англійській мові внаслідок скорочення давньогрецьких кореневих морфем. Окремі афікси, що беруть участь у творенні англомовних еконеологізмів та з'явилися саме у підмові сфери екології, є синонімічними.

Ключові слова: англійська мова, афікс, дериваційний процес, еконеологізм, словотворення, підмова, сфера екології.

Anstasiia SIZONENKO,*orcid.org/0000-0002-8341-3205**Master at the Department of Theory and Practice of Translation
of Zaporizhzhia Polytechnic National University
(Zaporizhzhia, Ukraine) sizonenko.anastasia331@gmail.com***Elina KUSHCH,***orcid.org/0000-0002-7220-3806**Candidate of Philological Sciences,**Associate Professor at the Department of Theory and Practice of Translation
of Zaporizhzhia Polytechnic National University
(Zaporizhzhia, Ukraine) elina.e2016@gmail.com*

INNOVATIVE WORD-FORMING ELEMENTS OF ENGLISH-LANGUAGE ECONEOLOGISMS

The article is devoted to the study of meanings, spheres and sources of origin of word-forming elements of English-language ecological neologisms. Neologisms or innovative language units are means of designation of new concepts. These units in a new way also name concepts or fragments of reality that already exist. Econeologisms are new language units

appeared in the sublanguage of the sphere environmental protection. The term «sublanguage» is used to define the language of a professional sphere of knowledge and activity of human beings. The sphere of ecology is considered to be one of the spheres-suppliers of new lexical and phraseological units, as well as of word-forming elements into the English language. This shows the constant development of its vocabulary and interactions of different subsystems of the language as a whole.

Affixal elements as means of forming of English-language neologisms in the sphere of ecology are analyzed in the article. The affixal way of word formation is thought to be one of the most productive in the English language. New word-forming affixes appear not only in the sublanguage of the sphere of ecology, but also in the English language of general use. They become means of creating of innovative units in other professional sublanguages and spheres as well. Affixes that take part in the word-forming innovative processes in the English sublanguage of ecology have appeared in the spheres of computer technology, biotechnology, agriculture, as well as other branches of science and technology. The performance of the role of word-forming elements by multi-level language units and elements is the result of their functional reorientation, which is viewed as a special derivational process that is not associated with changing of their form.

Affixal elements that are means of creating English-language econeologisms, as well as innovative units of sublanguages of other professional appears originate not only from English, but also from Greek. Affixes of Greek origin are prefixal word-forming elements of English-language innovative units of the sphere of ecology, which appeared in English as a result of the reduction of ancient Greek root morphemes. Some affixes involved in the process of creating of English-language econeologisms and appeared in the sublanguage of the sphere of ecology are synonymous.

Key words: English language, affix, derivational process, econeologism, word formation, sublanguage, field of ecology.

Постановка проблеми. Сфера екології є однією із постачальниць не тільки нових лексичних і фразеологічних одиниць, але й словотворчих елементів в англійську мову. На думку українського неолога Ю. А. Зацного, «виникнення нових елементів, які виконують функцію словотворчих, пов'язане з процесами переходу повнозначних слів у словотворчі морфемі, з існуванням значної кількості елементів, які виконують, фактично, функцію словотворчих, проте, за своїми рисами та характеристиками займають проміжне положення між лексемами та афіксами» (Зацний, 2007: 17). Хоча інноваційні лексичні і фразеологічні одиниці англійської мови сфери екології вивчалися науковцями (Балюта, 2006; Зацний, Пахомова, 2001), її інноваційні словотворчі елементи ще не стали предметом окремого системного дослідження науковців. Цей факт зумовлює **актуальність** статті.

Мета статті полягає в аналізі інноваційних словотворчих елементів, за допомогою яких утворюється нова лексика англійської мови сфери екології. **Завданнями** статті є у зв'язку з цим визначення понять «неологізм», «інноваційна одиниця», «еконеологізм», «підмова», встановлення словотворчих елементів англомовних інноваційних одиниць вказаної сфери, з'ясування значення та сфер і джерел походження цих елементів.

Виклад основного матеріалу. Неологізмом (від давньогрец. *νέος* – новий, *λόγος* – мовлення, слово) вважають «мовну одиницю, що утворена для визначення нового поняття» (Зацний, Пахомова, 2001: 8). Подібні одиниці не тільки фіксують нові поняття, явища та об'єкти реальності, але й по-новому називають ті, що вже існують (Зацний, 2007: 18). Синонімічним поняттю «неологізм» є поняття «інноваційна одиниця». Еконеологізми

є інноваційними одиницями, що з'явилися у сфері екології та її професійній підмові.

Найбільш оптимальним, на нашу думку, є розуміння «підмови», запропоноване В. М. Лейчиком: «складний об'єкт сучасного багатогранного комунікативного процесу у будь-якій професійній сфері знань і діяльності людини, який включає інтелектуальне пізнання світу та позначення результатів цього пізнання всією сукупністю власних і залучених мовних / мовленнєвих засобів відповідної національної мови» (Лейчик, 2005: 154).

Доведено, що одним з продуктивніших способів творення англомовних інноваційних лексичних одиниць загалом і нової екологічної лексики зокрема є афіксація (Балюта, 2006: 150; Зацний, 2007: 21–22; Зацний, Пахомова, 2001: 19–21; Карашук, 1997: 32).

Завдяки афіксальному елементу, що відносять до морфологічних способів словотворення (Карашук, 1997: 38), нові одиниці утворюються шляхом приєднання словотворчих суфіксів і префіксів до основи вихідного слова. Згідно з дослідженнями Ю. А. Зацного, близько 30% англомовних інновацій ХХІ століття з'явилися саме завдяки афіксальному словотворенню (Зацний, 2007: 21). До його елементів науковець відносить також і ті «дериваційні форманти, що функціонували спочатку в мові як повнозначні слова чи їх частини» (Зацний, 2007: 23). Розглядаючи виконання тими чи іншими лексемами ролі словотворчих елементів, А. Е. Левицький називає цей процес терміном «функціональна переорієнтація різнорівневих мовних одиниць» (Левицький, 1999: 85).

Одним із таких високопродуктивних дериваційних формантів є елемент *friendly*, що з'явився та поширився в англійській мові 90-х рр. ХХ століття

завдяки неологізму 80-х років *user-friendly*, тобто «зручний для користування, сконструйований в розрахунок на людину, незнайому з комп'ютерною технікою». Ця інноваційна одиниця поширилася в англійській мові завдяки рекламі, перетворившись згодом на дериваційний формант.

У підмові екології елемент *-friendly* зі значенням «такий, що ставиться приязно до навколишнього середовища, не завдає шкоди природі; безпечний для природи» використовується для утворення таких інновацій, як: *eco-friendly*, *environment(ally)-friendly*, *nature-friendly*, *planet-friendly*. Популярність неологізмів із елементом *-friendly* сприяла тому, що за його зразком виник антонімічний елемент *-unfriendly*, наприклад: *environment-unfriendly*, *ozone-unfriendly*. Віднесення елементів *-friendly/-unfriendly* до розряду словотворчих базується, насамперед, на його високій продуктивності, на чому наголошує український лексиколог П. М. Карашук, стверджуючи: «Чим більше слів із певним елементом зустрічається в мові, тим більше підстав вважати його афіксом, а не компонентом складного слова» (Карашук, 1997: 32).

В англійській мові слово *abuse* використовувалося, насамперед, із значенням «зловживання». З 90-х років XX століття воно стає словотворчим елементом складних лексичних одиниць, які містять компонент із значенням «об'єкт зловживання», наприклад: *alcohol-abuse*, *drug-abuse*, *child-abuse*. Вказаний словотворчий формант проникає також у підмову екології, де за його допомогою утворюється ціла низка складних неологізмів, перший компонент яких позначає живий або неживий об'єкт, якому завдається шкода, або який сам її завдає, наприклад: *vehicle-abuse*, *car-abuse*, *aerosol-abuse*, *chemical-abuse*, *mercury-abuse*, *environment-abuse*. Е. Г. Балюта вважає, що означений формант має високий потенціал утворення нових слів, бо «розвиток науки призводить до появи нових речовин і засобів негативного впливу людської діяльності на навколишнє середовище» (Балюта, 2006: 149).

Продуктивним словотворчим елементом у підмові екології стає також *-free*, який використовується в ній із значенням «такий, що не містить в собі речовину, компонент, чинник». Зазначимо, що спочатку вказаний формант мав значення «звільнений (від сплати, податку)», наприклад: *tax-free*, *toll-free*. Пізніше вказаний елемент отримав алегоричне, переносне, фігуральне значення, зокрема *carefree*, *trouble-free*.

Подальше поширення вказаного форманта пов'язують із мовою реклами: автори рекламних

текстів віддавали йому перевагу над суфіксами з негативним значенням, наприклад, над суфіксом *-less*, у зв'язку з тим, що «мова реклами повинна бути хвалебною і позитивною, а елемент *-less* є негативним» (Crystal, 2000: 39). Пізніше в англійській мові з'являються такі складні новоутворення, як *additive-free*, *smoke-free*, *lead-free*, *pollution-free*, *cyanide-free*, *CFC-free*.

Наприкінці XX–початку XXI століття поширеним дериваційним засобом у підмові сфери екології стає формант *-watch*. Найчастіше він використовувався в назвах аналітичних телевізійних та радіоекологічних програм (наприклад, *Africawatch*, *reefwatch*) із значенням «спостереження, аналіз, огляд». Моделями для подібних утворень стали екологічні інновації *doomwatch* – «дослідження планети з метою відвертання екологічних катастроф», *birdwatching* – «дослідження життя птахів з екологічною метою». Елемент *-watcher* отримує значення «аналітик, оглядач, що спеціалізується в певній галузі» (*doomwatcher*). Елемент *-watch* став засобом утворення інноваційних одиниць на позначення інших телевізійних і радіопередач, зокрема *Newswatch*, *Worldwatch*.

Інші компоненти, які перейшли у розряд словотворчих елементів, є менш продуктивними у підмові сфери екології в порівнянні з вищезазначеними. Проте їх значення для її розвитку та розвитку самої англійської мови загалом не можна недооцінювати. Так, наприклад, за допомогою елемента *-speak* утворився екологізм *eco-speak*, що використовується для позначення спеціальної мови фахівців або прихильників екологічного руху.

Синонімічний екологізм *ecobabble* був утворений на основі слова *psychobabble* із значенням «мова з великою кількістю психологічних термінів і понять», яке виникло в американському варіанті англійської мови в зв'язку з модою на різні форми та методи психоаналізу, психотерапії.

В англійській мові відзначається своєю продуктивністю у творенні інноваційних одиниць дериваційний елемент *e-* (ініціальне скорочення від слова *electronic*), пов'язаний з комп'ютерною та телекомунікаційною технікою (Crystal, 2000: 49). Вперше його було вжито в слові *e-mail*. Продуктивним він є і в утворенні інноваційних одиниць підмови екології наприклад: *e-waste* – «комп'ютерні відходи, складові елементи комп'ютеру, що містять кольорові метали», *e-smog* – «високочастотні поля, що створюються у містах через скупчення різних побутових електроприладів».

За своїм походженням нові афікоїдні елементи англійської мови, особливо префіксальні,

є кореневими морфемами грецького походження. Повністю закріпленим своїм функціонуванням і значенням за сферою екології є формант *eco-*, що утворився від давньогрецького *οἶκος* – житло, дім, середовище. Він вважається одним із продуктивних словотворчих елементів в англійській мові загалом. Так, на початку ХХІ століття в англійській мові нараховували більше, ніж 300 інноваційних одиниць, утворених за його участю (Балюта, 2006: 150), наприклад: *eco-socialism*, *eco-imperialism*, *eco-feminism*, *ecoglasnost*, *eco-mania*, *eco-scam*, *eco-terrorism*.

Досить продуктивними засобами творення інноваційних одиниць в англійській мові є ще кілька елементів, які лише частково закріплені за сферою екології. Так, одним із найпродуктивніших серед них є префіксоїд *bio-*, що почав широко використовуватися в англійській мові в складі інноваційних одиниць, які виникли наприкінці ХХ–початку ХХІ століть. Формант *bio-* походить від давньогрецького *βίος* – життя.

Зазначимо, що префіксоїд *bio-* у одиницях підмови сфері екології використовується із двома різними значеннями. Наприкінці ХХ століття в таких одиницях, як *biohome* (*biohouse*), *biomaterial*, *biopharming*, *biofuel*, *biodiesel*, *biocement*, *biodetergent*, *bioyoghurt*, *biodegradable* цей елемент набув значення «натуральний, біологічно та екологічно чистий, без шкідливих додатків». Формант *bio-* стає також засобом творення англословних інноваційних одиниць підмови галузі біотехнологій, наприклад: *biotechnology*, *bioengineering*, *bioindustry*, *biotech*, *biopharming*, *biomanufacturing*, *bioengineering*.

Одним із засобів творення англословних інноваційних одиниць не тільки підмови сфері екології, але й підмов інших сфер стає також формант *enviro-*, який є синонімічним елементу *eco-*. Вказаний формант входить до складу таких одиниць, як *envirobusiness*, *envirogear*, *envirocorporation*, *envirotech*, *enviropig* тощо.

Зазначимо, що словотворчі елементи *eco-*, *enviro-*, *bio-* у певних контекстах вступають у

парадигматичні відносини синонімії у своєму суто «екологічному» значенні на морфологічному рівні, утворюючи «словотворчий синонімічний ланцюжок» (Балюта, 2006: 150). Проте, кожен із елементів цього ланцюжка, поряд із загальною, інтегративною семою, мають диференціюючі семи.

Афіксоїд «класичного» походження *agro-*, який слугує для утворення нових слів, пов'язаних із сільським господарством, бере участь у таких екологічних інноваціях, як *agro-biotech* «агробіотехнологія», *agroecologist* «фахівець галузі дослідження екологічного стану ґрунтів». За допомогою лексеми грецького походження *auto* в англійській мові утворилася інноваційна одиниця, що слугує засобом позначення проблеми забруднення автотранспортом *autopollution*.

Висновки. Таким чином, розвиток сфери екології та виникнення в ній нових понять призводить до появи не тільки нових англословних одиниць чи їх позначення, але й інноваційних словотворчих елементів. Подібні елементи є засобами афіксального словотворення, що вважається одним із найбільш продуктивних у сучасній англійській мові. Інноваційні словотворчі елементи з'являються не тільки в підмові сфері екології, але й в загально-вживаній англійській мові та її інших фахових підмовах, зокрема, підмов сфери комп'ютерних технологій і біотехнологій, сільського господарства, різних галузей науки та техніки, стаючи засобами афіксального творення екологізмів. Афіксоїдні елементи, які є засобами творення англословних інноваційних екологізмів, а також неологізмів інших професійних сфер, походять не тільки з англійської, але й з грецької мови. Окремі афікси, що беруть участь у творенні англословних екологізмів та з'явилися саме у підмові сфері екології, є синонімічними. Перспективи подальших досліджень вбачаємо в детальному аналізі соціофункціональних характеристик інноваційних словотворчих афіксів англійської мови сфері екології як засобів творення неологічної лексики її інших фахових підмов.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балюта Е. Г. Неологізми англійської мови сфери екології. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*, 2006. № 27. С. 148–152.
2. Зацний Ю. А. Сучасний англословний світ і збагачення словникового складу. Львів : ПАІС, 2007. 228 с.
3. Зацний Ю. А., Янков А. В. Інновації у словниковому складі англійської мови початку ХХІ століття : англо-український словник. Вінниця : Нова Книга, 2008. 360 с.
4. Зацний Ю. А., Пахомова Т. О. Мова і суспільство: збагачення словникового складу сучасної англійської мови. Запоріжжя : Запорізький державний університет, 2001. 243 с.
5. Карацук П. М. Словообразование английского языка. Москва : Высшая школа, 1977. 303 с.
6. Левицкий А. Э. Основные модели функциональной переориентации разноуровневых единиц современного английского языка. *Вісник Харківського національного університету імені В. М. Каразіна*. 1999. № 406. С. 82–88.

7. Лейчик В. М. Место языков для специальных целей в структуре современного национального языка. *Стереотипность и творчество в тексте* : межвузовский сборник научных трудов. Пермь : Издательство Пермского университета, 2005. С. 153–160.

8. Crystal D. *English as a Global Language*. Cambridge : Cambridge University Press, 2000. 150 p.

REFERENCES

1. Balyuta E. G. Neologisms angliskoyi movy sfery ekologiji [Neologisms of the English language of the sphere of ecology]. *Visnyk Zhytomyrskogo derzhavnogo universytetu imeni Ivana Franka*. Zhytomyr, 2006. № 29. Pp. 148-152 [in Ukrainian and English].

2. Zatsnyi Yu. A. Suchasnyy anglo-movnyy svit i zbagachennya slovnikovogo skladu [Modern English-language world and enrichment of the vocabulary]. Lviv : PAIS, 2007. 228 p. [in Ukrainian and English].

3. Zatsnyi Yu. A., Yankov A. V. Innovatsiyi u slovnikovomu skladi angliskoji movy pochatku XXI stolittya : anglo-ukrayinskiy slovnyk [Innovations in the vocabulary of the English language at the beginning of the XXI century]. Vinnytsya : Nova Knyga, 2008. 360 p. [in Ukrainian and English].

4. Zatsnyi Yu. A., Pahomova T. O. Mova i suspilstvo: zbagachennya slovnykovogo skladu [Language and society: enrichment of vocabulary]. Zaporizhzhja : Zaporizhkyj derzhavnyj universytet, 2001. 243 p. [in Ukrainian and English].

5. Karashuk P. M. Slovoobrazovaniye angliskogo yazyka [Word-formation of the English language]. Moscow : Vyshaja skola, 1977. 303 p. [in Russian and English].

6. Levitskiy A. E. Osnovnije modeli funktsionalnoy pereorientatsiyi raznourovnevnykh jedynits sovremennogo angliskogo yazyka [Basic models of reorientation of split-level units of the Modern English language]. *Visnyk Kharkivskogo natsionalnogo universitetu imeni V. M. Karazina*. 1999. № 406. Pp. 82–88 [in Russian and English].

7. Leichik V. M. Mesto yazykov dlya spetsialnih tseley v strukture sovremenennogo natsionalnogo yazyka [The place of languages for special purposes in the structure of a modern national language]. *Stereotipnost i tvorchestvo v tekste* : mezhvuzovskiy sbornik nauchnih trudov. Perm : Izdatelstvo Permskogo Universiteta, 2005. Pp. 153–160 [in Russian and English].

8. Crystal D. *English as a Global Language*. Cambridge : Cambridge University Press, 2000. 150 p. [in English].